

FENOMENOLOJİ KİTABI ÜZERİNE BİR İNCELEME**Hilal SEVİMLİ¹****ÖZ**

İnsan, hayatının her noktasında fenomenlerle yani görüngülerle karşılaşır, ancak gördüklerimizin özüne dair hakikatleri düşünme konusunda belki de hemen hemen kimse çaba sarf etmez. Fakat insan hayatının yalnızca istatistiklere indirgenen noktaları yoktur ve istatistiklere indirgenemeyen kısmın nasıl anlamlandırılacağına dair bir rehber ihtiyacı duyulmaktadır. Fenomenoloji bu noktada bize yol gösterici niteliktedir ve varlığın, içinde yaşadığımız dünyayı anlamlandırmanın yollarını sorgular. Dış dünyanın, bilincimizde anlamlandırıldığı kadarıyla var olduğuna inanır. Kavram kapsamında belirli noktalarda uzlaşma sağlanmış olmasına rağmen, görüngüleri nasıl anlamlandırdığımız gibi alt nedenlerde tartışmaların sürdüğü görülmektedir. Lewis ve Staehler tarafından kaleme alınmış bu eser Kant, Husserl, Heidegger, Sarte, Merleau Ponty'nin bıraktığı miras ile fenomenleri nasıl anlamlandırdığımız konusuna ışık tutmayı amaçlamakta ve fenomenolojinin doğasını anlatmakta; bu doğrultuda akademisyenlere ve zihin felsefesinin derinliklerine inmek isteyenlere rehber niteliği taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Fenomenoloji, Varlık, Husserl

Fenomenoloji, Michael Lewis - Tanja Staehler, Çev. Osman Baran Kaplan, Mehmet Demirhan, Mehmet Türkan, Nur Şahankaya, Mustafa Bozkurt Gürsoy 2019, Fol Yayınları, Ankara, 357 syf.

Fenomenoloji, var olduğu süreçten itibaren farklı biçimlerde yorumlanmış ve tanımlanmıştır. Bu tanımlamalardan öne çıkanlardan birisi, fenomenolojinin kurucusu olarak kabul edilen ve fenomenoloji anlayışını bilinç kavramı üzerinden şekillendiren Husserl'e aittir. Husserl, fenomenolojiyi "*bilinç özünün bilimi*" olarak tanımlamıştır (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2013). Günümüzde de

¹Trabzon Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, hllsvml@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9043-5643

Gönderim Tarihi/Received: 18 Aralık 2022 **Kabul Tarihi/Accepted:** 31 Aralık 2022

DOI: 10.53495/e-kiad.1220967

tartışılmaya devam eden kavram, birçok akademik çalışmanın da konusunu oluşturmaktadır. Qutoshi'nin literatürde yer alan çalışmasında ise fenomenoloji, “-insanın yaşadığı dünyayı bilinçli düzeyde anlamak için kullanılan yorum ve anlam yapımında entelektüel bir katılımdır” (Qutoshi, 2018).

Fenomenoloji, 20. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren bilim ve felsefe dünyasında var olmuş; özne-nesne ilişkisini tartışmış bir akımdır (Fenomen Felsefe Dünyası, t.y). Lewis ve Staehler tarafından yazılmış olan bu eser fenomenolojinin Nietzsche, Kant ve fenomenolojiye bugün bildiğimiz şeklini veren Edmund Husserl tarafından ele alınışını bizlere sunmaktadır. Husserl'in fenomenoloji bilimini sistematikleştirme çabası, aslında fenomenolojinin metafizikten daha öteye taşıma amacına hizmet etmekteydi. Fenomen alanının yalnızca doxa'dan (kanı); yani kusurlu ve yanıltıcı bir öznellikten ibaret olmadığını, bu alanın gerçek bir bilimin alanı olabileceğini savunduğunu eserde açıkça görebilmek mümkündür.

Ele alınan eserde fenomenoloji, “görünen şey; görünüşün kendisi” olarak ifade edilmiştir. Görünen hakkındaki şeyleri ifade etmek yerine görünen şeylerin bizlere kendini gösterme biçimleri üzerinde durmayı amaç edinen fenomenoloji, görünüşün bizler için doğasını betimlemeye çalışır (Lewis ve Staehler, 2029: 16). Görünen şeylerin özünün var olup olmadığını, varsa insanoğluna nasıl tezahür ettiğini sorgular. Bahsedilen tüm bu kapsamlarla birlikte, fenomenlerin herkesçe tespit edilebilecek özelliklerinin olup olamayacağını tartışması yine eserde yer alan konuların çerçevesini oluşturmaktadır.

Söz konusu eserde, fenomenolojinin doğuşundan itibaren şekillenen doğasının Nietzsche, Kant, Edmund Husserl, Martin Heidegger, Jean-Paul Sarte ve Maurice Merleau-Ponty tarafından tarif edilmeye çalışılmış olduğu görülmektedir. Nietzsche, fenomenolojinin önemli öncülerinden olarak, görünüşlerin, kendilerinden bağımsız saf bir öze sahip olmadıklarını, görünüşlerin gerçekte var olanların birebir temsilleri olduğunu ifade etmektedir. Ancak felsefe tarihinde radikal bir dönüşüme neden olan Kant sahnede belirlediğinde, şeylerin tamamen düşünülür olan özlerinin bilinmez olduğu yaklaşımı ortaya çıkmaktadır. Kant'ın fenomenolojiye yönelik düşüncelerinin

temeli eser içerisinde, deneyimlerimizde elde ettiğimiz ve düşüncelerimizde kalan şeylere erişimimiz olmadığı, ancak varlığın çeşitli biçimlerde görünüşe çıktığı ya da bize verili olduğu şekilde erişimimiz olduğu üzerinde şekillenmektedir. Diğer bir ifade ile dünyanın gerçekte nasıl bir yapıda olduğunu bilemeyiz, ancak algılarımız ile şekillendirmemiz mümkündür.

Eserin birinci bölümünde Edmund Husserl fenomenolojinin doğasını tanımlarken bilinci ve bilincin nesnel deneyim kurma biçiminden hareketle yola çıkar. Ona göre fenomenolojik düşüncenin ayrışan en önemli noktası yönelimseliktir (Lewis & Staehler, 2019, s. 41). Diğer bir ifade ile bir nesnenin anlam kazanabilmesi için bilincin yalnızca ona yönelmesi gerekmektedir. Bu noktada özne-nesne ayrımı gözlenmemektedir. Bir örnekle ifade etmek gerekirse, “ev” kelimesini duyduğumuzda bilincimiz evi oluşturan kapı, pencere gibi niteliklerin de bilincinde olmakta ve “ev” kavramı ile “kapı” kavramlarının aslında farklı bir düşünsel süreç var olmamaktadır. Bu noktadan hareketle denebilir ki, bilincimiz hangi nesneye doğru yönelir ise elde ettiğimiz düşünsel deneyimlerimiz de o bağlamda gelişmektedir (Öktem, 2005).

Eserin ikinci bölümünde Martin Heidegger paralelinde fenomenolojinin Husserl sonrası nasıl bir paradigmada ilerlediği ifade edilir. Onun fenomenolojiye olan bakış açısı, bir anlamda Husserl’den ayrılmaktadır. Heidegger, varlığın bize kendisini zaten olduğu gibi gösterdiğini, fenomenolojinin asıl sorusunun varlığı nasıl doğru bir şekilde görebileceğimiz olduğu kanısına karşı çıkmaktadır. Ona göre fenomenolojinin asıl problemi, şeyleri anlamlandırmada bilinci yönlendirmek değil, birçok farklı şekilde ve anlamda görünen varlığın temel anlamının ne olduğunu keşfetmek idi. Heidegger’in fenomenolojiyi bir konudan ziyade bir yöntem olarak görmesinin ve fenomenolojisini bir tür “varlık fenomenolojisi” şeklinde tanımlamasının nedeni budur.

Eserin üçüncü bölümünde Jean-Paul Sarte açısından fenomenolojik bakış açısı ele alınmaktadır. Sarte da tıpkı Husserl ve Heidegger gibi nesne ve özne ayrımı yapmamaktadır ve düşüncesini yine onların fikirlerinden tamamen bağımsız

olmayacak biçimde şekillendirmiştir. O, göre kendinde varlık ve kendisi için varlığın, diğer bir ifade ile bilinç ile bilinç dışına ait varlığın birbiri ile olan ilişkisinden doğan bir fenomenolojiden bahseder. Bilinç ve bilinç dışı varlık, kendilerine özgü karakterlere sahiptir ve insan bu iki varlığı birbiri ile ilişkilendirmedi bir ikilem yaşamaktadır. Eser de Sart'ın bu iki birbirine indirgenemez varlığın birbiri ile ilişkiye geçme süreci hakkında açık betimlemeler sunmaktadır (Taşkın, 2021).

Eserin dördüncü bölümünde Maurice Merleau Ponty perspektifinde fenomenolojik bakış açısına yer verilmiştir. Onun benimsemiş olduğu felsefenin de özü, Husserl'in yönelimsel kavramıyla temellenir ve o, felsefesini aslında o zamana kadar yok sayılan "beden" dâhilinde açıklar. Ona göre beden hem nesne hem de özne konumundadır. Bu anlamda sahip olduğumuz beden, bir başkası için anlamlandırılması gereken bir özne olarak yorumlanır. Bununla birlikte, her bireyin sahip olduğu beden farklı olduğundan elde edilen deneyimler ve algılar da bu paralellikte farklılaşmaktadır. Eser, Ponty'nin fenomenolojiye bakış açısını, insanı ve bedenini; yaşayan beden olarak ele açıklar ve okuyuculara sunmaktadır (Aydın, 2020).

Eserin son olarak beşinci bölümünü oluşturan kısımda, fenomenolojinin hâlâ canlı ve önemli bir düşünce okulu olarak devam ettiğinin göstergesi olarak Jacques Derrida, Emmanuel Levinas, Michel Henry ve Jean-Luc Marion tarafından, fenomenolojinin bütünü hakkında genel değerlendirmelere yer verilmiştir.

Fenomenoloji, hayatımızda sorgulanmadan yerleşmiş tüm kültürel öge ve değerlerini olduğu gibi kabul etmemize karşı çıkar. Olguları var oldukları gibi doğrudan içselleştirmek yerine, kendi doğrularımızı bizzat kendimizin deneyimleyerek oluşturmamız gerektiği konusunda ısrar eder. Görüngüleri yorumlamaktan ziyade, onların kendileri için konuşmalarına izin vermemiz gerektiğini savunur. Eserin de temeli şeylerin bizlere kendilerini nasıl ifade edebileceği konusunda yol göstermek üzerine kurulmuştur.

Fenomenolojinin özüne bakıldığında, varlığın betimlenmesinin nicel yöntemlerle sınırlandırılması noktasında pozitivist ve ampirik düşünce ile kutuplaşmaktadır. Varlığın her daim istatistiksel düzeyde betimlenemeyeceği ve

bunun mümkün olma derecesi düşünülduğünde, fenomenolojinin akademi ve felsefe dünyasında daha çok gündeme getirilmesinin gerekliliği karşımıza çıkmaktadır.

Kitabı oluşturan beş bölümün her birinin bitiş noktasında, okuyucuya ileri okumalarla birlikte, bölümün ana fikrini şekillendiren tartışma soruları sunması, okuyucunun konu hakkında tartışmaya ve düşünmeye devam etmeye teşvik eden noktalar olarak görülmektedir. Eserin hem fenomenolojinin doğasını var oluşundan itibaren derinlikleri ile birlikte aksedip akabinde düşünmeye ve tartışmaya sevk etmesi, gerek akademik gerekse felsefik düşünce için rehber niteliğinde olduğunun açık bir göstergesidir.

Doğu ve Batı felsefelerinin giderek artan bir ivmeyle birbirinden faydalanabileceği inancını destekleyen eser, kıta felsefesi ile analitik felsefe arasındaki keskin ayrımın yumuşatılması hususuna katkı sağlayan fenomenolojiyi geçmiş serüveni ile sunması açısından önem teşkil etmektedir. Fenomenolojik düşüncenin Husserl'den başlayarak günümüzde hâlâ canlılığını koruyan bir ekol olarak varlığını sürdürüyor oluşunun kapsamlı bir biçimde tek bir kaynak olarak sunulması, eserin alana ait değerli bir kaynak olduğunun göstergesidir. Konu hakkında ilerleyen dönemlerde gerçekleştirilecek olan çalışmalar, günümüz fenomenoloji algısının tarihsel süreçle ne gibi benzerlikler ve zıtlıklar içerdiğine yer vererek alandaki güncel tutuma değinebilir.

KAYNAKÇA

Aydın, A. (2020). Merleau-Ponty'nin Bedenleme Fenomenolojisi Bilinç ve Beden Bütünlüğü. *Kilikya Felsefe Dergisi*, 1(1), 78-80.

Ötken, Ü. (2005). Fenomenoloji ve Edmund Husserl'de Apaçıklık (Evidenz) Problemi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 45(1), 28-29.

Fenomen (t.y). fenomenoloji. Alındı 20.11.2022
<https://www.fenomen.org/fenomenoloji.html>.

Lewis, M. ve Staehler. (2020). Fenomenoloji (Çev: Osman Baran Kaplan, Mehmet Demirhan, Mehmet Türkan, Nur Şahankaya ve Mustafa Bozkurt Gürsoy). Ankara: Fol Yayınları.

Stanford Encyclopedia of Philosophy (2013, Aralık 16). Phenomenology.
<https://plato.stanford.edu/entries/phenomenology/>
<https://plato.stanford.edu/entries/phenomenology/>.

Taşkın, F. (2021). Sarte'in Fenomenolojisi: Şeyler ve Bilinç. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(1), 458-462.

Qutoshi, S.B. (2018). Phenomenology: A Philosophy and Method of Inquiry. *Journal of Education Educational Development*, 5(1), 215.

Bu makale intihal tespit yazılımlarıyla taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

This article has been scanned by plagiarism detection softwares. No plagiarism detected.

Bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen kurallara uyulmuştur.

In this study, the rules stated in the "Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive" were followed.

ÇALIŞMANIN ETİK İZİN BELGELERİ

Söz konusu bu çalışmada etik kurul kararı gerektiren klinik ve deneysel insan ve hayvanlar üzerinde bir çalışma olmadığından dolayı etik kurul onayı aranmamıştır.